

wij willen

BETERE VERKIEZINGS DEBATTEN

doe je mee?

Een handige gids om lokale
verkiezingsdebatten te verbeteren

Voor Democratie

"Democracy is the only system that persists in asking the powers that be whether they are the powers that ought to be."

- Sydney J. Harris, Brits-Amerikaans journalist

Waarom een gids?

Voor vrijwel elke tondeuse, blender en boekenkast bestaat een handleiding. Maar voor het organiseren van een verkiezingsdebat niet. Terwijl verkiezingsdebatten een essentiële rol spelen in onze democratie.

Het gebrek aan goede handleidingen zal te maken hebben met dat verkiezingsdebatten geen massa-producten zijn. Ze worden in kleine oplages geproduceerd, elke verkiezing weer. In tegenstelling tot een schoenmaker of advocaat **heb je als organisator van een verkiezingsdebat weinig kansen om je debat te verbeteren.** Dat is zonde, en zelfs gevaarlijk in democratisch roerige tijden.

Vrije en eerlijke verkiezingen zijn een essentieel onderdeel van een gezonde democratie. Het is de periode waarin we onze stem aan politici geven, in de hoop dat ze onze gemeente, provincie of land goed leiden. Daarmee is het ook een kwestie van vertrouwen, en mogen politici in verkiezingstijd laten zien dat ze ons vertrouwen waard zijn.

Verkiezingsdebatten spelen daarbij een belangrijke rol. In debatten leren we over de plannen die politieke partijen hebben, krijgen we een indruk van de kwaliteit van lijsttrekkers en kandidaat-volksvertegenwoordigers, en kunnen partijleiders kritisch bevraagd worden en verantwoording afleggen over de afgelopen jaren. Maar verkiezingsdebatten leveren niet zonder meer een positieve bijdrage aan onze democratie. Ook in Nederland wisselt de democratische kwaliteit van verkiezingsdebatten.

Vanaf begin 2025 zijn we bij Voor Democratie ons daarom gaan verdiepen in verkiezingsdebatten, met steun van Vfonds. Door met **individuele kijkers** in gesprek te gaan, met grote groepen mensen te sparren tijdens **publieksbijeenkomsten**, de **wetenschappelijke literatuur** in te duiken, maar ook door met **ex-lijsttrekkers** en **journalisten** in gesprek en aan de slag te gaan. Zo verbeterden we onder meer het slotdebat, samen met een team van NOS-journalisten.

Die inzichten delen we graag. Zodat je de grote democratische verantwoordelijkheid die op je schouders rust, makkelijker kan dragen. Zodat je sneller verbeteringen door kan voeren. In deze gids staat hoe je de democratische kwaliteit van je debat op orde kan krijgen, maar hebben we ook goede voorbeelden en alternatieve vormen opgenomen, ter inspiratie.

We schreven deze gids voor organisatoren van lokale verkiezingsdebatten die op een algemeen publiek gericht zijn. Als je je op een doelgroep of thema richt, kan het alsnog waardevol zijn om deze gids door te nemen – ook voor jou staan er relevante tips in.

Dat geldt ook voor geïnteresseerde burgers en politici: met deze gids in hand ga je namelijk kritischer naar verkiezingsdebatten kijken.

Elk verkiezingsdebat is anders. Soms heb je een professioneel team om het debat voor te bereiden, soms steek je er als vrijwilliger je vrije tijd in. We geloven niet dat er een perfect debat is, dat voor iedereen werkt. Een verkiezingsdebat organiseren zit bovendien vol dilemma's. **We moedigen je daarom aan om de gids te gebruiken alsof het een kaart is, met verschillende routes en afslagen.** Pak dus een pen of potlood en kruis gerust de tips en inzichten aan die jij waardevol vindt. Dat maakt erover in gesprek gaan met je mede-organisatoren een stuk makkelijker.

We wensen je veel plezier en succes.

Bram Eidhof, oprichter van Voor Democratie

Kom naar de online masterclass

Wil je graag eens sparren over hoe je je verkiezingsdebat kan verbeteren? Dat kan.

We organiseren een online masterclass op 19 februari, van 15:00 tot 16:30. Meld je aan via bovenstaande QR code of via [deze link](#).

4 redenen waarom een verkiezingsdebat belangrijk is

*Verkiezingsdebatten zijn essentieel in een democratie.
Wat maakt verkiezingsdebatten zo belangrijk?*

Verkiezingsdebatten worden veel bekeken

Verkiezingsdebatten worden vaak goed bekeken. Tijdens nationale verkiezingen kijkt 70% van de Nederlanders verkiezingsdebatten of ziet fragmenten ervan. Dat betekent dat verkiezingsdebatten belangrijk zijn voor het informeren van kiezers.

Bovendien hebben verkiezingsdebatten ook veel indirect effect, omdat kranten, radio, tv en social media kanalen vaak uitspraken en fragmenten uit verkiezingsdebatten gebruiken. Zo is het bereik van verkiezingsdebatten niet te onderschatten.

We willen de mensen die ons gaan leiden leren kennen

Je kan natuurlijk ook verkiezingsprogramma's lezen of een stemwijzer invullen. Toch geeft dat niet alle informatie. Want wat op papier staat, zegt niet alles over wie de partijleiders en politici zijn die onze gemeente, provincie of land willen leiden. En dat is belangrijk, omdat we in een onvoorspelbare wereld leven.

Juist die onvoorspelbaarheid maakt dat standpunten soms moeten veranderen. Dat betekent dat je als kiezer wil weten of politici te vertrouwen zijn, hoe zij onder druk presteren en wat hun waarden zijn. Daar dragen verkiezingsdebatten aan bij.

Verkiezingsdebatten kunnen grote invloed hebben op de uitslag

In zowel het binnen- als het buitenland zien we dat verkiezingsdebatten de uitslag sterk kunnen beïnvloeden. Wel of niet uitgenodigd worden voor een verkiezingsdebat kan een campagne maken of breken. Helaas kunnen leugens en valse beloftes die niet tijdens verkiezingsdebatten gecorrigeerd worden van grote invloed zijn. Dat hebben we gezien in de Brexit en de laatste Amerikaanse verkiezingscampagnes. Ook in eigen land zoeken politici de grens op en gaan ze eroverheen, zoals in discussies over het eigen risico, of de belofte van Rutte dat iedere werkende €1000 zou krijgen.

Wanneer de uitslag er eenmaal is, kunnen we geen zetels afnemen van partijen die gelogen hebben. Daarom is het aan ons om juist in verkiezings-tijd scherp te zijn.

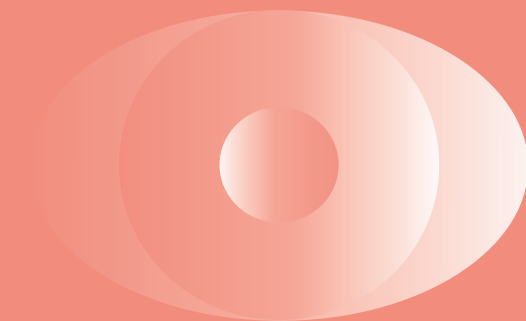

Verkiezingsdebatten bepalen de verwachtingen die we van de politiek hebben

In partijprogramma's staan vaak veel onderwerpen en maatregelen. Goede verkiezingsdebatten zetten de schijnwerpers op de belangrijkste zaken. Daarmee vormen ze de verwachtingen die we van de politiek hebben. Politici voelen zich doorgaans meer gebonden aan hun beloftes tijdens debatten dan aan details uit hun partijprogramma.

Wat willen kijkers van verkiezingsdebatten?

De democratische kwaliteit van verkiezingsdebatten wisselt. Soms zijn debatten ronduit partijdig georganiseerd, zoals de SBS6 debatten. Of is een debat moeilijk te volgen en heeft het veel weg van een kooigevecht, zoals het EenVandaag debat van 2025. Het kan helpen om te weten wat kijkers van verkiezingsdebatten willen. Dat hebben we onderzocht.¹ We vatten hier de belangrijkste inzichten samen:

¹ Door kwalitatief onderzoek uit te voeren en met kijkers van verkiezingsdebatten in 1-op-1 interviews en met grote groepen kijkers in gesprek te gaan.

Het debat moet te volgen zijn

Het ligt voor de hand, maar is niet vanzelfsprekend: voor kijkers is een goed verkiezingsdebat is een debat dat goed te volgen is. Dat is lang niet altijd zo. Dit zijn de belangrijkste redenen waarom verkiezingsdebatten niet te volgen zijn:

- Lijsttrekkers praten door elkaar heen
- Het gaat te snel, er zijn geen adempauzes of samenvattingen van wat gezegd is
- Het taalgebruik is niet toegankelijk genoeg

Het moet duidelijk zijn wat de waarheid is

Telkens weer geven kijkers aan dat ze het oneerlijk vinden dat politici met leugens, halve waarheden en valse beloftes weg kunnen komen. Dat het niet aan andere politici is om zulke onwaarden te corrigeren, want dat gaat af van hun spreektijd. Wie moet je bovendien geloven?

Daarin zien kijkers een belangrijke rol voor de organisatie en de debatleider. Zij moeten de feiten kennen én liegen moet consequenties hebben. Kort gezegd: politici kunnen nu profiteren van leugens. In een goed verkiezingsdebat zouden leugens op z'n minst geneutraliseerd moeten worden. Beter nog is het wanneer liegende politici juist last krijgen van hun leugens. De waarheid spreken is een democratische én een journalistieke norm, en die moeten we verdedigen.

Het debat moet netjes en overzichtelijk verlopen

Een derde ergernis is dat verkiezingsdebatten vaak erg kort zijn. Soms wordt een belangrijk onderwerp als veiligheid met 6 partijen in 7 minuten behandeld. Dat is ongeveer een minuut spreektijd per partijleider. Vaak is dat onvoldoende om goed zicht te krijgen op wat partijen voorstellen.

Veel mensen hebben ook moeite met het volgen van het tempo. Tot slot helpt het ook als een debat netjes en eerlijk verloopt: kijkers hebben een hekel aan politici die op de man spelen en aan debatten die partijdig zijn. Dat helpt niet om een keuze te maken in het stembokje.

Het gaat te veel over sensatie en te weinig over prestaties

Kiezers willen niet alleen maar sensatie. Ze willen graag politici die leveren. Dat werkt het beste door de kijker te laten zien wat politici in het verleden gepresteerd hebben. Net zoals je in een sollicitatiegesprek mag vertellen welke ervaring je hebt, want dat is toch wat verkiezingen uiteindelijk zijn: een sollicitatiegesprek voor politici.

Debatten moeten over de korte en de lange termijn gaan

Het valt op dat niet alleen jongeren aangeven dat er zo weinig aandacht is voor de (middel)lange termijn in verkiezingsdebatten.² Lastige korte termijnkeuzes zijn uit te stellen zolang je die middellange termijn negeert. Dus organisatoren van verkiezingsdebatten moeten de consequenties voor de lange termijn telkens laten zien om te voorkomen lijsttrekkers een *na-ons-de-zondvloed politiek* kunnen bedrijven zonder dat dat zichtbaar wordt voor kiezers.

² Zo bleek in de bijeenkomsten die we in Stadkamer Zwolle en de bibliotheek Midden-Brabant hielden.

4 dimensies van een goed verkiezingsdebat

Een verkiezingsdebat kan een negatieve invloed op onze democratie hebben. Bijvoorbeeld als er desinformatie wordt verspreid. Of wanneer een debat zo ingericht is dat een of meerdere partijen bevoordeeld worden.

*Wanneer je de democratische kwaliteit van je debat op orde wil hebben, zijn de volgende dimensies van belang: een debat moet **informatief en relevant**, **betrouwbaar**, **toegankelijk** en **onpartijdig** zijn.³*

Informatief en relevant

Een informatief en relevant verkiezingsdebat zorgt ervoor dat onderwerpen die voor de maatschappij van belang zijn aan bod komen, en dat politici concrete en inhoudelijke plannen delen om die onderwerpen aan te pakken.

³De dimensies zijn gebaseerd op journalistieke codes, wetenschappelijk onderzoek, interviews met kijkers, en onze eigen analyses van verkiezingsdebatten van de afgelopen 10 jaar.

Betrouwbaar

Een betrouwbaar verkiezingsdebat is gebaseerd op waarheden. Het zou de norm moeten zijn dat uitspraken worden onderbouwd en er geen sprake is van leugens of verwarring.

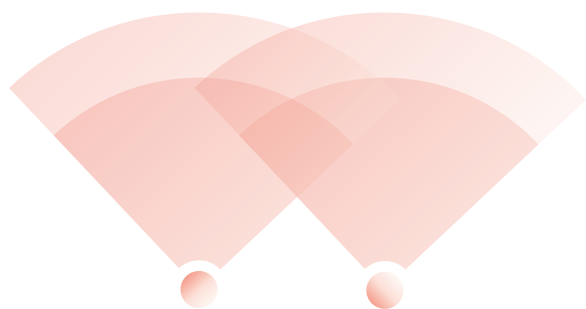
Toegankelijk

Een verkiezingsdebat is voor iedereen. Daarom is het belangrijk dat iedereen die stemgerechtigd is het debat goed kan volgen en begrijpen.

Onpartijdig

Een basisprincipe van een goed verkiezingsdebat is dat de context niet één van de politieke partijen bevoordeelt. Die onpartijdigheid zie je onder meer terug in de onderwerpkeuze en de manier waarop het debat wordt geleid.

Dimensie 1: **Informatief & relevant**

Welke onderwerpen centraal staan in een campagne is sterk bepalend voor de uitslag. Partijen die op het dominante conflict in verkiezingstijd de zogenaamde issue owner zijn, halen vaak de meeste zetels. Partijen proberen dan ook vaak het onderwerp waar zij om bekend staan centraal te stellen.

Daartegenover staat het belang van de kiezers: in een gezonde democratie zou het debat moeten gaan over onderwerpen die voor hén van belang zijn. Daar behandelen we hier de onderwerpkeuze en de inhoud van het verkiezingsdebat.

"Ik zou willen dat er duidelijker aandacht was voor oplossingen voor de grote problemen die spelen in Nederland. Wat betekent een oplossing concreet voor mensen in Nederland? Soms is het hetzelfde verhaal als altijd, dingen die al jaren worden gezegd en er gebeurt niks."

- Deelnemer onderzoek *Betere Verkiezingsdebatten*

Valkuil 1:

Invloed op de onderwerpkeuze

Als organisator van een verkiezingsdebat is de onderwerpkeuze een van je belangrijkste verantwoordelijkheden. Partijen die meedoen aan je debat zullen zich op de onderwerpen willen voorbereiden. Dat is logisch. Maar soms zullen politieke partijen zelfs het onderwerp willen bepalen, of juist tijdens een debatronde van onderwerp veranderen. Het is belangrijk om dat te vermijden, zodat het debat gaat over wat voor kiezers van belang is. Net zo goed is het een valkuil om veel onderwerpen in korte tijd te behandelen. Dat levert vaak weinig waardevolle informatie voor kiezers op, omdat debatten dan in onliners blijven steken.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips voor een debat dat verder gaat dan standpunten

Tip 1:

Bepaal zelf de onderwerpkeuze en de stellingen.

Tip 2:

Baseer je onderwerpkeuze op **wat er leeft onder inwoners**. Gebruik daarvoor onderzoek als het beschikbaar is.

Tip 3:

Denk ook na over wat juist niet leeft, maar **wel van belang is omdat het veel of alle inwoners gaat raken**. Zoals klimaatverandering.

Tip 4:

Neem liever de tijd voor een onderwerp **zodat je de diepte in kan gaan**, dan dat je veel onderwerpen oppervlakkig bespreekt.

Tip 5:

Vertel aan het begin van het debat **hoe je onderwerpkeuze tot stand is gekomen**. Daar transparant over zijn wekt vertrouwen bij je publiek.

Valkuil 2:

Een debat dat alleen over standpunten gaat

Het is verleidelijk om een verkiezingsdebat alleen over de standpunten en plannen van politieke partijen te laten gaan. Dat zien we vaker. Maar het is ook problematisch. Want als kiezer krijg je zo een te beperkt beeld van de politieke partijen. In een veranderende wereld zullen standpunten namelijk soms moeten worden herzien, en dan bieden idealen voor kiezers meer houvast dan standpunten.

Het is ook belangrijk om bijvoorbeeld te weten of een partij betrouwbaar is, het vermogen heeft om samen te werken en of partijen de moed hebben om soms tegen de voorkeuren van kiezers in te gaan. Soms moeten we als gemeenschap namelijk offers brengen. Dat is nooit leuk. Maar we hebben meer aan politici die daar eerlijk over zijn dan aan politici die valse beloftes doen.

In een verkiezingsdebat heb je vaak minder tijd dan je zou willen. Kies daarom zelf wat volgens jou het meest van belang is in jouw gemeente.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips voor een debat dat verder gaat dan standpunten

Tip 1:

Besteed in het debat aandacht aan **zowel de korte als de lange termijn**.

Tip 2:

Maak de keuzes expliciet: in plaats van simpele stellingen als 'we hebben meer betaalbare woningen nodig' kun je expliciet maken waar het politieke verschil zit. Bijvoorbeeld door te bevragen wie daarvoor moet betalen, of door expliciet te maken op welk ander onderwerp er dan bezuinigd moet worden.

Tip 3:

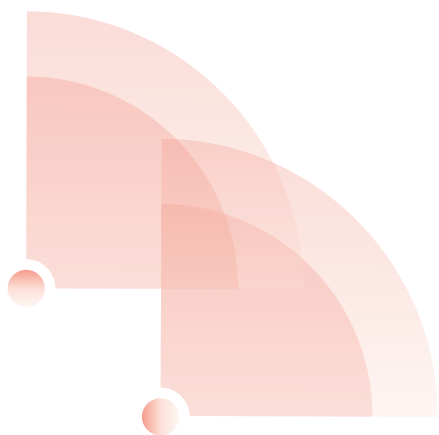
Bevraag politici op **hun vermogen om hun beloftes om te zetten in daden**, bijvoorbeeld op basis van wat hen in het verleden gelukt is. Bereid jezelf daar ook op voor, zodat je weet of wat gezegd wordt klopt.

Tip 4:

Besteed aandacht aan de **idealen en waarden** die politieke partijen hebben.

Tip 5:

Kijk of je **het vermogen van politici om een goed rolmodel te zijn en om samen te werken met andere politici zichtbaar kan maken**. Of ze moedig genoeg zijn om een standpunt in te nemen dat niet populair, maar wel nodig is. Als je een politieke ruzie of conflict als debatleider wil bevragen, leg dan uit waarom dat relevant is voor het functioneren van de politiek (en geen roddeljournalistiek is).

Dimensie 2: Betrouwbaar

Een democratie kan niet bestaan wanneer mensen geen onderscheid meer kunnen maken tussen wat waar en onwaar is. We hebben gedeelde feiten nodig, zodat we daarna met elkaar in discussie kunnen over wat een wenselijke richting is. In Nederland staat deze voorwaarde voor een gezonde democratie onder druk.⁴

Als kijker moet je er daarom op kunnen vertrouwen dat er tijdens verkiezingsdebatten geen onwaarheden onweersproken blijven. Het komt helaas tijdens elke verkiezing voor: politici die de waarheid niet spreken. Dat is een bedreiging voor de betrouwbaarheid van je verkiezingsdebat. Het is bovendien belangrijk dat liegen voor een politicus niet loont, zoals nu soms het geval is. Als we willen dat politici de waarheid spreken, moet liegen consequenties voor ze hebben.

⁴Zo geloven meer dan 4 miljoen Nederlanders dat de overheid een op winst belust bedrijf is en gelooft meer dan 20% van de Nederlanders dat er in Nederland ritueel, satanisch geïnspireerd kindermisbruik plaatsvindt. Bakker & Kommandeur (2025). HCCS Focus: Complot in context.

"Ik zou meer willen zien wat op feiten speelt: dat ik kan zien, wat jij zegt is waar. Ik wil bewijs, bronnen (...). Dat iets effect heeft of dat het heeft gewerkt, snap je."

- Deelnemer onderzoek *Betere Verkiezingsdebatten*

Valkuil 1:

Aannemen dat je publiek de feiten kent

De meeste kijkers van verkiezingsdebatten hebben geen diepgaande kennis van beleidsdossiers. Politici hebben dat over het algemeen meer. Daarmee loop je als organisator van een debat een risico, namelijk dat je publiek bij onwaarheden of onenigheid over de feiten simpelweg de politicus gelooft die het best uit diens woorden komt, of al op sympathie kan rekenen. Het is dus een valkuil om te veronderstellen dat je publiek goed kan beoordelen wat waar is.

Valkuil 2:

De waarheid aan politici laten

Een andere valkuil is om de leugen van een politicus door een andere politicus te laten weerspreken. Dat is een vreemde opvatting.⁵ Je bent je als onpartijdige organisator namelijk veel beter in staat om duidelijkheid te verschaffen voor je publiek, aangezien je geen belang hebt bij een waarheid of leugen. Bovendien houdt een politicus die de leugens van een ander corrigeert minder spreektijd over.

⁵ En een opvatting die indruist tegen journalistieke codes.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips over de feiten in een debat

- Tip 1:** Leid een debatronde in met de belangrijkste context en feiten. Dat is fijn voor de kijker, maar ook voor jezelf: het laat aan de politici zien dat je je huiswerk hebt gedaan en geeft je daarmee gezag.
- Tip 2:** Als je burgers aan het woord laat, zorg dan dat ze (samen) representatief zijn. Anders kan de stem van een minderheid bepalend zijn voor hoe een debat loopt.
- Tip 3:** Je kan niet alle feiten paraat hebben, maar je kan je wel voorbereiden met de belangrijkste feiten over een onderwerp en de belangrijkste standpunten uit partijprogramma's.
- Tip 4:** Het kan uitdagend zijn om als debatleider tijdens het debat te factchecken. Overweeg daarom om een collega de rol te geven om dat aan het einde van een debatronde te doen.
- Tip 5:** Wil je het spannend maken? Geef dan elke lijsttrekker de mogelijkheid om een uitspraak van een opponent te laten factchecken.

Valkuil 3:

Partijen die desinformatie verspreiden uitnodigen

Niet elke partij is te goeder trouw als het om de waarheid gaat. Sommige partijen volharden in het verspreiden van desinformatie, bijvoorbeeld over klimaatverandering of migratie. Als je zo'n partij uitnodigt, geef je een verspreider van desinformatie een podium. Dat is ondermijnend voor onze democratie.

Zo'n keuze maken kan ook reacties opleveren. Zorg daarom dat je een goede transparante afweging maakt bij je keuze, zodat je die als team uit kan dragen.

Goed voorbeeld:

RTL en de halve waarheid

De RTL verkiezingsdebatten beginnen doorgaans met een inleiding waarin de belangrijkste feiten worden gedeeld. RTL maakt bovendien gebruik van het feit dat politici vrij voorspelbaar kunnen zijn: hun standpunten en frames veranderen niet van dag tot dag. Dat zagen we bijvoorbeeld in 2023 tijdens een debatronde over wonen. Daarin beweerde Wilders dat het woningtekort vooral door statushouders wordt veroorzaakt. Dat is een halve waarheid. RTL had hierop geanticipeerd en kon gelijk laten zien dat statushouders van slechts 5% tot 10% van alle beschikbaar komende woningen gebruik maken.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips voor als een politicus liegt

Tip 1:

Benoem het wanneer een politicus liegt. Daarbij helpt het als het een duidelijke leugen is, en niet een halve waarheid. Spreekt een politicus een halve waarheid? Voeg dan de andere helft van de waarheid toe.

Tip 2:

Laat het corrigeren van een leugen niet aan de andere politici in je verkiezingsdebat, maar **verschaf zelf duidelijkheid.**

Tip 3:

Blijft een politicus de leugen herhalen? Of heeft een politieke partij in het verleden herhaaldelijk gelogen en desinformatie verspreid? **Overweeg dan om ze uit te sluiten van een debatronde of het hele debat.** Je kan die spelregel van tevoren communiceren.

Dimensie 3: Toegankelijk

Een flink deel van de Nederlanders vindt politieke discussies moeilijk om te volgen. Dat betekent dat zij niet goed kunnen inschatten welke plannen politieke partijen hebben en niet goed kunnen controleren of politici hun werk goed doen. Dat ondermijnt onze democratie.

Daarom is het belangrijk om verkiezingsdebatten zo toegankelijk mogelijk te organiseren, omdat dat de democratische kwaliteit ervan verhoogt.

"Je ziet [hier] een man die sowieso een bepaald jargon praat, waarvan je bij de helft niet eens verstaat wat 'ie zegt. Het is zo'n typische politicus, die heel veel dingen zegt die mensen niet kunnen begrijpen, maar hij vertelt het wel heel mooi."

- Deelnemer onderzoek *Betere Verkiezingsdebatten*

Valkuil 1:

Ervan uitgaan dat je publiek snapt hoe het debat werkt

Als organisator heb je er vaak zo uitgebreid over nagedacht dat je makkelijk kan vergeten hoe nieuw een verkiezingsdebat voor een deel van je publiek is. Een verkiezingsdebat is makkelijker te volgen als je snapt hoe het werkt.

Valkuil 2:

Onnodig moeilijke woorden en lastige taal

Politici gebruiken soms vakjargon en moeilijke woorden. Dat doen ze soms omdat ze simpelweg niet weten hoe ze het duidelijker kunnen uitleggen en soms om een ongemakkelijke waarheid te verhullen. Daarom is het belangrijk om op de taal te letten tijdens een verkiezingsdebat.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips voor een toegankelijk debat

Tip 1:

Leg uit hoe het debat werkt. Geef bij de start een korte uitleg over de vorm, rollen en regels van het debat.

Tip 2:

Zorg voor duidelijke taal voor iedereen. Als er onnodige moeilijke woorden worden gebruikt, kun je als debatteerder om uitleg vragen of zelf je publiek van uitleg voorzien.

Tip 3:

Zorg voor toegankelijke informatie. Overweeg daarom om **aan het einde van een debatronde een samenvatting** te geven.

Valkuil 3:

Het tempo van het debat

Ook als de rollen, regels en taal van een verkiezingsdebat duidelijk zijn kan het zijn dat je publiek het debat niet goed kan verwerken. Dat komt omdat debatten snel gaan: je ontvangt veel informatie in weinig tijd. Je moet als kijker namelijk bedenken wat waar is, wat je vindt van de verschillende standpunten en doorgaans let je ook op wie je sympathiek, competent en betrouwbaar vindt.

Daag jezelf uit

Zo'n 40% van de Nederlanders begrijpt en spreekt onze taal op B1 niveau. Voor hen zijn verkiezingen extra belangrijk, omdat ze vaker met de overheid te maken hebben en de gevolgen van politieke keuzes dus aan den lijve ondervinden. Toch zijn verkiezingsdebatten niet op deze groep Nederlanders ingesteld. Een verkiezingsdebat in makkelijke taal zou een uitkomst voor deze groep zijn. Vermoedelijk zou dat debat ook populair bij andere kiezers zijn. We weten namelijk dat vrijwel iedereen graag duidelijke taal hoort.

Dimensie 4: **Onpartijdig**

Om de verkiezingen vrij en eerlijk te laten verlopen is het belangrijk dat politieke partijen een eerlijke kans krijgen om hun verhaal te vertellen. Dat betekent dat je een verkiezingsdebat zo onpartijdig mogelijk wil organiseren.

Valkuil 1:

Je mee laten slepen in de dynamiek van het debat

Tijdens een verhit debat is het makkelijk om uit het oog te verliezen dat die ene charismatische politicus al een tijdlang aan het woord is. En dat die andere partij er nauwelijks tussen komt. Soms is een lijsttrekker zelfs zo spitsvondig en overtuigend dat je je sympathie moeilijk kan verbergen. Toch zijn dat valkuilen, want ze zitten een onpartijdig debat met eerlijke spelregels en gelijke behandeling in de weg. Die zijn belangrijk als we elke partij een gelijke kans willen geven.

Valkuil 2:

Een partijdig publiek en partijdige vragenstellers

Het is geweldig als je een aandachtig en betrokken publiek hebt. Maar let goed op wie er in het publiek zit. Politieke partijen nemen vaak leden mee die bij de campagne betrokken zijn. Zij krijgen soms instructies om kijkers te beïnvloeden, bijvoorbeeld door nee te schudden wanneer een tegenstander aan het woord is.

Als je inwoners vragen wil laten stellen, is het ook belangrijk om te weten of zij onpartijdig zijn en om mensen met verschillende perspectieven aan het woord te laten. Vragen en stellingen uit het publiek kunnen namelijk veel invloed hebben. Bij het SBS6 debat van 2023 bleken er partijdige vragenstellers te zijn: een mevrouw was PVV fan en een andere vragensteller was een grote donateur van de VVD. Vragenstellers kunnen ook bewust of onbewust het onderwerp proberen te veranderen. Dat gebeurde bij het SBS6 debat van 2025.

Tips voor tijdens het debat

- Tip 1:** Zorg ervoor dat lijsttrekkers ongeveer **even lang aan het woord** kunnen zijn.
- Tip 2:** Probeer **zo onpartijdig als mogelijk het debat te leiden** en let daarbij op hoe je verbaal én in lichaamstaal reageert op de lijsttrekkers.
- Tip 3:** Let ook op de manier waarop je vragen stelt: **vermijd suggestieve vragen**. Je kan wél scherpe vragen stellen. Doe dat het liefst onderbouwd en richting alle lijsttrekkers.
- Tip 4:** Zorg voor een **gevarieerde onderwerpkeuze en houd politici bij het onderwerp**. Anders kun je onbedoeld een partij bevoordelen.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips voor omgang met het publiek

- Tip 1:** Je kan **een partijdig publiek op verschillende manieren voorkomen**. Bijvoorbeeld door alleen een algemeen publiek uit te nodigen. Of door leden van politieke partijen armbandjes te geven en op de stoelen achter in het publiek te zetten. Gaan ze toch klappen en joelen? Benoem dan dat ze er zijn.
- Tip 2:** **Als je inwoners vragen wil laten stellen**, is het belangrijk om te weten of zij onpartijdig zijn en om verschillende perspectieven aan bod te laten komen.
- Tip 3:** Wees ook scherp op vragenstellers die bewust of onbewust het **onderwerp proberen te veranderen**.

Valkuil 3:

De duiding wordt een vorm van sportjournalistiek

Soms is de duiding van een verkiezingsdebat invloedrijker dan een debat zelf. Hoewel het verleidelijk is, zou die duiding niet moeten gaan over wie er gewonnen of verloren heeft. Want dat helpt kijkers niet om een beter geïnformeerde stem uit te brengen: het laat alleen maar zien wie een sterke debater is. Of wie het handig speelde. Dat is sportjournalistiek, geen serieuze politieke journalistiek.

Vink ze af voor
jouw debat!

Tips voor de duiding van een debat

Tip 1:

Het kan zijn dat je na het debat een gesprek organiseert waarin deskundigen, politici, bewoners of journalisten kunnen reageren op het debat. Als iemand duiding geeft, zorg dan dat diegene onpartijdig is.

Tip 2:

Als er duiding plaatsvindt, laat die dan niet gaan over wie er gewonnen of verloren heeft. Bespreek in plaats daarvan bijvoorbeeld wat de plannen van politieke partijen voor de inwoners van je gemeente zouden betekenen.

Goed voorbeeld: Duitsland

Een verkiezingsdebat leiden is topsport: je moet continu scherp zijn op wat politici zeggen, bedenken of dat voor je publiek begrijpelijk is, de orde bewaken én in de gaten houden of de waarheid gesproken wordt. Het liefst met kennis van zaken.

In Duitsland hebben ze daarom bij ARD bedacht dat een verkiezingsdebat pas echt kwaliteit heeft als je twee debatleiders hebt. Die doorgaans bijzonder goed voorbereid zijn en lijsstrekken niet alleen bevragen op hun plannen, maar ook op hun gedrag en uitspraken van de afgelopen jaren. Verkiezingen gaan immers ook over verantwoording afleggen.

Waar trek je de grens?

Je herkent vast dat een verkiezingsdebat organiseren allerlei dilemma's met zich meebrengt. Je kan talloze keuzes maken en er is niet altijd een beste optie. Toch kun je ook met elkaar ondergrenzen hanteren. Daarmee kun je bijdragen aan een gezonde democratische cultuur. We zetten hier een paar dilemma's en grenzen op een rij.

1. Moeten we alle partijen uitnodigen?

Het is belangrijk voor kiezers om kennis te maken met alle partijen. Soms lukt dat goed. Het is ook legitiem een selectie te maken, zodat je voldoende tijd hebt om de diepte in te gaan. Je kan je publiek dan wijzen op andere manieren om kennis te maken met de partijen die er niet bij zijn.

2. Kunnen we ook partijen ook niet uitnodigen?

Ja, we kennen in Nederland geen wetgeving die je verplicht om elke politieke partij uit te nodigen: er is niet zoiets als een recht op een podium. We adviseren je wel om duidelijke criteria te hanteren.

Het spreekt voor zich om ook partijen uit te nodigen waar je het persoonlijk niet mee eens bent, maar je kan wél een grens trekken bij partijen die de democratie of rechtsstaat niet respecteren. Leg dan uit

waarom dat het geval is, bijvoorbeeld door naar specifieke standpunten of de rechtsstatelijke toets van de Nederlandse orde van advocaten te verwijzen.

3. Is het eerlijk om kleine partijen niet uit te nodigen?

Het liefst zouden we elke partij een eerlijke kans bieden om hun verhaal te doen, maar dat leidt vaak tot minder tijd per debatrondes en dus minder diepgang. Uit democratisch oogpunt kan het heel goed zijn om een partij uit te nodigen die echt een andere visie op de toekomst van je gemeente heeft, ook als die partij relatief klein is. Tegelijkertijd hebben grotere partijen meer invloed en is het dus belangrijk om hen kritisch te kunnen bevragen.

Uit de praktijk weten we dat politieke partijen soms onderhandelen over hun deelname aan een debat en over de onderwerpen waar

ze op ingedeeld worden. Dan helpt het om een uniforme werkwijze te hanteren, bijvoorbeeld door partijen uit te nodigen op basis van het aantal zetels in de gemeenteraad of peilingen.

4. Is het oké om politieke partijen invloed te geven op de onderwerpen of stellingen?

Nee, dat is niet oké. Een verkiezingsdebat heeft democratische kwaliteit als de onderwerpen voor kiezers van belang zijn. Opmerkelijk genoeg was het 15 jaar geleden bij sommige landelijke verkiezingsdebatten nog gebruik om politieke partijen wél invloed te geven op onderwerpen en stellingen. Inmiddels is dat niet meer zo.

5. Moet ik tijdens het debat alles van lijsttrekkers accepteren?

Nee, er zijn verschillende grenzen die je kan trekken:

- De grenzen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat het debat goed te volgen is, zoals dat lijsttrekkers niet door elkaar heen praten of reageren op de stelling.
- De grenzen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat het debat eerlijk en betrouwbaar is, zoals dat lijsttrekkers geen onwaarheden spreken, verwarring zaaien of valse beloftes doen.
- De grenzen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat het debat veilig en respectvol verloopt, ook voor de uitgenodigde lijsttrekkers. Zeker in een tijd waarin politici steeds vaker met bedreigingen en geweld te hebben, is het belangrijk om in te grijpen wanneer dat nodig is. Bijvoorbeeld door in te grijpen wanneer een politicus een andere lijsttrekker beledigt, of smaad of laster pleegt. Dat geldt net zo goed voor je publiek.

- De grenzen die belangrijk zijn voor onze democratische rechtsstaat kun je ook tijdens het debat bewaken, bijvoorbeeld door hondenfluitjes te benoemen of wanneer partijen uitspraken doen die over de grens van de democratische rechtsstaat heen gaan.

Kies welke grenzen je wil trekken en bereid jezelf voor door aan de hand van concrete voorbeelden van grensoverschrijdende uitspraken te bedenken hoe je kan reageren.

Goed voorbeeld: een hondenfluitje benoemen

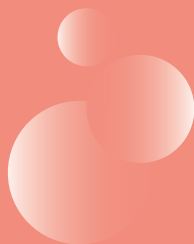
Tijdens het NOS-slotdebat in oktober 2025 greep debatleider Winfried Baijens direct in toen FvD-lijsttrekker Lidewij de Vos de term 'remigratie' gebruikte. Een woord dat door rechts-extremisten gebruikt wordt als omschrijving voor hun deportatieplannen, zo geeft de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid aan.⁶ Door dit expliciet te benoemen, maak je voor de kiezer duidelijk wanneer de grenzen van de rechtsstaat worden overschreden.

⁶ NOS (2025). Inlichtingdiensten waarschuwen al langer voor extreemrechts geweld. <https://nos.nl/artikel/2583764-inlichtingendiensten-waarschuwen-al-langer-voor-extreemrechts-geweld>

Voor wie durft: experimenteren met de vorm

We zijn gewend aan verkiezingsdebatten met stellingen en standpunten. Toch is dat niet voor elk doel de beste vorm. Daarom presenteren we hier zes alternatieven voor het klassieke verkiezingsdebat. Sommige alternatieven kun je trouwens ook als een van je debatrondes integreren.

"Uiteindelijk staan we hier met z'n allen en de antwoorden moeten we met elkaar kunnen vinden. Ik vind dat er meer gewoon samengewerkt moet worden in plaats van dat ze elkaar tegenwerken."

- Deelnemer onderzoek Betere Verkiezingsdebatten

Het omgekeerde debat.

Politieke partijen willen vaak de onderlinge verschillen laten zien, zodat kiezers makkelijker kunnen kiezen. Maar de ironie wil dat veel kiezers ook benieuwd zijn naar de overeenkomsten tussen partijen.⁷ Sommige kiezers moedigen politici zelfs aan om nog voor de verkiezingen samen tot oplossingen te komen. Dat is niet gek, want een meerderheid vinden voor een goede oplossing is wat je gemeente verder brengt. Ontwerp daarom een debat(ronde) waar politici op zoek gaan naar overeenkomsten en aangemoedigd worden om verschillen te overbruggen.

Het verantwoordingsdebat.

Verkiezingsdebatten gaan vaak over de toekomst. Maar een belangrijke voorspeller van de toekomst is het verleden.⁸ En specifiek wat partijen in het verleden hebben bereikt. Ontwerp daarom een debat(ronde) waarin verantwoording centraal staat. Wat hebben partijen gedaan en bereikt? Zijn hun politici actief geweest en op komen dagen in de gemeenteraad? En zijn de verkiezingsbeloftes van 4 jaar geleden ingelost? Je kan in deze opzet ook gasten uitnodigen die iets van die beloftes zouden kunnen hebben gemerkt, zoals winkeliers die last hadden criminaliteit, of starters op zoek naar een woning.

⁷ Zo blijkt uit ons onderzoek naar de behoeftes en frustraties van kijker van verkiezingsdebatten.

⁸ De Nederlandse politieke journalistiek vraagt weinig verantwoording aan politici, ook niet in verkiezingstijd, zo laat het proefschrift De bewakers bewaakt van Remko van Broekhoven zien.

Onze gemeente over 20 jaar.

Verkiezingsdebatten richten zich vaak op de komende 4 jaar. Dat lijkt logisch, maar daarmee negeren we de lange termijn. Juist als politici moeten uitleggen hoe onze gemeente er over 20 of 50 jaar uit zou moeten zien, worden ook de idealen van de politici zichtbaar. Je kan zo'n debat richting geven met deelvragen, zoals: hoe zou wonen er over 20 jaar uit moeten zien? Hoe zit dat met de zorg voor ouderen, of samenleven in de buurt? Dat helpt kiezers om een zo'n concreet mogelijk beeld te krijgen van hoe de ideale toekomstige gemeente er volgens verschillende politieke partijen uitziet.

Het debat tussen kiezers.⁹

Het komt geregeld voor dat er grote afstand is tussen politieke partijen en de inwoners van je gemeente. Bijvoorbeeld omdat er relatief weinig mensen lid zijn van een politieke partij. Het kan dan interessant zijn om het debat in eerste instantie tussen kiezers plaats te laten vinden. Wat vinden zij van de stellingen? Vervolgens kun je politici daarop laten reageren. Zo zorg je ervoor dat kiezers meer kans krijgen om politici beïnvloeden, in plaats van andersom.

⁹ Dit idee werd door deelnemers aan onze publieksbijeenkomsten in Stadkamer Zwolle en de bibliotheek Midden-Brabant geopperd.

Een Town Hall debat.¹⁰

In plaats van een debat tussen politici, kun je ook vragen en reacties vanuit je publiek centraal stellen. Let dan wel goed op dat je een gemengd publiek hebt en dat er in het publiek geen leden van politieke partij zijn die het debat oneigenlijk proberen te beïnvloeden. Het kan goed zijn dat je publiek niet op elk onderwerp even goed geïnformeerd is. Geef ze dan genoeg context en feitelijke informatie voor ze hun vragen stellen.

Het debat van de genegeerde onderwerpen.

Tijdens elke verkiezingen zijn er belangrijke onderwerpen die genegeerd worden. Omdat het er in de media niet over gaat. Of omdat politieke partijen liever vermijden dat ze een pijnlijke boodschap moeten brengen. Zoals vergrijzing of het groeiende aantal daklozen. Overweeg daarom een debat te organiseren dat juist over zulke genegeerde onderwerpen gaat. Want zodra ze verkozen zijn gaan politici er wél besluiten over nemen. Dan kunnen we maar beter voor de verkiezingen weten wat hun plannen zijn.

¹⁰ Deze suggestie wordt onder meer door Remko van Broekhoven gedaan, in zijn proefschrift *De bewakers bewaakt*.

Voor wie meteen aan de slag wil gaan: handige tools

We bieden verschillende mogelijkheden en tools om jouw verkiezingsdebat met een zo hoog mogelijke kwaliteit te organiseren

Gebruik onze formats

Voor een aantal van de tips en inzichten uit deze gids hebben we formats ontwikkeld, waarmee je tijd bespaart en gericht aan de slag kan. Je kan ze downloaden via onze website. Scan daarvoor de QR code of via [deze link](#).

Doe mee aan de online masterclass Verkiezingsdebatten organiseren

Op 19 februari organiseren we van 15:00 tot 16:30 een online masterclass over verkiezingsdebatten van hoge democratische kwaliteit organiseren, met ruimte voor vragen en uitwisseling van goede voorbeelden. Meld je aan via de QR code of via [deze link](#).

Gebruik de scorekaart

Uiteindelijk zijn debatten er voor de kiezer. Om te toetsen of jouw debat aan de 4 dimensies van een goed verkiezingsdebat voldoet, hebben we een scorekaart ontwikkeld die gemaakt is voor de kijkende kiezer. Je kan de scorekaart ook zelf gebruiken. De printvriendelijke versie vind je achter de QR code of via [deze link](#).

Help je ons verder?

We zijn benieuwd of onze gids en formats iets voor je hebben betekend. Zou je [deze 3 minuten durende survey](#) willen invullen? Dat zouden we ontzettend waarderen!

Over Voor Democratie

Bij Voor Democratie verdedigen en verbeteren we de Nederlandse democratie. Dat doen we niet alleen door te signaleren, maar vooral door actie te ondernemen en te laten zien dat verandering mogelijk is.

Onze democratie kan veel beter functioneren dan nu het geval is. Daar werken we aan via drie deelmissies:

1. In een eerlijke democratie is elke stem evenveel waard. Dat is nu niet zo. Sommige groepen hebben meer invloed dan democratisch is. Dat moet veranderen. Daarom werken we aan meer politieke gelijkheid.
2. Politici komen in Nederland makkelijk weg met onwaarheden, schijnoplossingen en het negeren van signalen uit de praktijk. Daarom werken we aan een democratie die recht doet aan de realiteit.
3. De politiek is teveel op de korte termijn gericht. Zelfs als maatschappelijke problemen een crisis worden, verandert er vaak te weinig. Daar veranderen we wat nodig om de politiek tijdiger te laten anticiperen op de toekomst.

Dat doen we onder meer in projecten gericht op:

- De politieke emancipatie van mbo'ers
- Het beter laten functioneren van de Tweede Kamer
- Het democratisch weerbaarder maken van publieke instellingen
- Het verhogen van de democratische kwaliteit van de media

Wil je meer weten?

Volg ons op LinkedIn of instagram, schrijf je in voor onze nieuwsbrief of bezoek onze website:

www.stichtingvoordemocratie.nl.

Steun ons

Wil je ons steunen en ervoor zorgen dat we ons werk onafhankelijk kunnen blijven doen? Dat kan. Word donateur op www.stichtingvoordemocratie.nl/doneer.

Colofon

Auteurs	Bram Eidhof, Noortje Habets
Vormgeving	Noortje Habets
Jaar van uitgave	2026
Copyright	Stichting Voor Democratie

Deze gids is mede mogelijk gemaakt dankzij een bijdrage van Vfonds en bijdrages van onze donateurs. Vfonds (Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranen) steunt jaarlijks meer dan 200 initiatieven. Het gaat om projecten die bijdragen aan onze sterke democratische rechtsstaat en vreedzame samenleving. Dit gebeurt vanuit lessen getrokken uit oorlog en conflict. Dit kan mede dankzij de bijdragen van diverse loterijen en bijdragen van particulieren.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

